

В. Г. Ковальов, кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

Т. М. Брус, кандидат наук з державного управління, доцент, учений секретар Університету митної справи та фінансів

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ТРАНСКОРДОННОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

У статті з'ясовуються місце і роль органів місцевого самоврядування в транскордонному співробітництві прикордонних територій з урахуванням принципу субсидіарності. Встановлено, що розвиток такого співробітництва буде основою для їхнього економічного та соціального розвитку.

Розглянуто три аспекти транскордонного співробітництва, а саме: політичний, економічний і соціокультурний. Встановлено, що регіональна та місцева влада відіграють значну роль у двох останніх. Економічний напрям сприяє створенню інфраструктурних об'єктів, торгівлі та спільному бізнесу, розвитку туризму тощо. Соціальний же напрям створює можливості для розвитку трудової мобільності, покращення рівня життя на прикордонних територіях. В основу транскордонного співробітництва запропоновано взяти концепцію транскордонного регіоналізму в межах моделі поліполярності. Встановлено, що в Україні нормативно-правову базу розвитку транскордонного співробітництва становлять ратифіковані документи, прийняті Радою Європи, та законодавчі акти національного законодавства, в яких основними суб'єктами такого співробітництва визначено міжнародні неурядові організації, місцеву владу й органи місцевого самоврядування інших (зарубіжних) держав.

Визначено найбільш перспективний напрям транскордонного співробітництва в економічній сфері, а саме – формування міжнародної мережі транспортних коридорів.

Серед недоліків національного законодавства, що регулює транскордонне співробітництво, визначено відсутність нормативного закріплення створення та оподаткування об'єднань єврорегіонального співробітництва, що унеможлиблює їхнє існування та розширення і чітке виокремлення повноважень органів місцевого самоврядування в цьому процесі.

Визначено напрями діяльності органів влади на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях, які б забезпечували ефективну реалізацію політики транскордонного співробітництва.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, органи місцевого самоврядування, регіональна влада, економічний розвиток території, соціальний розвиток території, міжнародна співпраця.

V. G. Kovalyov, T. M. Brus. The role of local self-government authorities in cross-border cooperation: organization and legal basis

The article clarifies the place and role of local self-government bodies in cross-border co-operation of border areas based on the principle of subsidiarity. It is established that the development of such cooperation will be the basis for their economic and social development.

Three aspects of cross-border cooperation are considered, namely political, economic and socio-cultural. Regional and local authorities have been found to play a significant role in the latter two. The economic direction contributes to the creation of infrastructure, trade and joint business, tourism development and more. Social direction also creates opportunities for development of labor mobility, improvement of living standards in the border areas. It is proposed to take the concept of cross-border regionalism within the framework of the polypolarity model as a basis for cross-border cooperation. It is established that in Ukraine the regulatory framework for the development of cross-border cooperation is made up of ratified documents adopted by the Council of Europe and legislative acts of national legislation, in which the main subjects of such cooperation are international non-governmental organizations, local authorities and local governments of other (foreign) states.

It is established that the principles of self-governmental cooperation in the EU are based on the principles of self-government, cross-border cooperation, and equal powers of the parties.

The most perspective direction of cross-border cooperation in the economic sphere has been determined, namely: formation of an international network of transport corridors.

The drawbacks of national legislation governing cross-border cooperation are the lack of regulatory support for the creation and taxation of Euroregional cooperation associations, which makes it impossible for them to exist and to expand and clearly separate the powers of local self-government bodies in this process.

The directions of activity of the authorities at the national, regional and local levels, which would ensure the effective implementation of the cross-border cooperation policy, were identified.

Key words: cross-border cooperation, local self-government bodies, regional authorities, economic development of territories, social development of territories, international cooperation.

Постановка проблеми. У контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів питання дослідження транскордонного співробітництва стає дедалі актуальнішим. Найкращий досвід сусідніх з Україною країн, вищі стандарти життя та можливості спільного розвитку дають підстави стверджувати, що транскордонне співробітництво надасть прикордонним територіям поштовх для економічного та соціального розвитку. В цьому контексті корисним буде з'ясування місця та ролі в цьому процесі органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням транскордонного співробітництва присвячено роботи таких науковців, як: Є. Алаєв, І. Брикова, З. Варналій, Ф. Ващук, В. Гоблик, І. Журба, В. Керецман, Л. Лендєл, В. Малиновський, С. Максименко, Г. Мелеганіч Ю. Наврузов, І. Студенніков, Н. Сілічева, І. Сторонянська, В. Шамрасва та інші. Вивчення різних аспектів реформи децентралізації та збільшення повноважень органів місцевого самоврядування відобразилось у наукових роботах Д. Василика, В. Воротіна, М. Долішнього, Т. Голікової, С. Максименко, В. Кампа, І. Коліушка, В. Кравченка, Н. Мікули, А. Мельника, В. Новікова, Н. Нижник, В. Самойленко, Д. Стеченко, О. Топчієва та інших. Однак не досить вивченими сьогодні залишаються питання ролі органів місцевого самоврядування у транскордонному співробітництві.

Мета статті – дослідити організаційно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування у процесі транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи концепцію розвитку транскордонного співробітництва, можемо стверджувати, що європейська спільнота розглядає його як процес, який сприяє просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини, і має політичні, економічні та соціокультурні виміри.

Зокрема, в політичному напрямі транскордонне співробітництво в країнах ЄС полягає у сприянні процесу євроінтеграції, реалізації принципів субсидіарності та партнерства; активному залученні громадян, влади до транскордонної співпраці. Якщо ці процеси штучно обмежуються, то на території країни створюються зони, які відчутно відрізняються за рівнем життя та самоідентифікації.

Економічний напрям співробітництва полягає у розвитку прикордонної інфраструктури, міжнародних транспортних коридорів, туризму, охороні навколишнього середовища; підтримці прикордонної торгівлі та бізнесу; спільному фінансуванні транскордонних проєктів. Регіональна влада має можливість коригувати інфраструктурні проєкти, підтримувати регіональних виробників, залучаючи їх до створення та обслуговування транспортних коридорів, та інфраструктурні проєкти регіонального рівня, розвиваючи зелений, велосипедний та інші види туризму, а отже, залучаючи інвестиції у розвиток регіону.

У соціальному напрямі співробітництво полягає у створенні додаткових робочих місць; розвитку трудової мобільності; поширенні інформації та знань про географію, структуру, економіку, соціально-культурну сферу та історію транскордонного регіону; спільному вирішенні долі проєктів, що можуть вплинути на екологію та змінити умови проживання на прикордонних територіях; розширенні співробітництва освітніх закладів, програм обміну та стажування для молоді та дорослих, культурних асоціацій, бібліотек, музеїв тощо; створенні нових каналів комунікації.

Для більш детального аналізу цього феномена слід звернути увагу на формування такого наукового напрямку, як транскордонний регіоналізм, який означає просторово-інтегровану форму політичного співробітництва і вирішення проблем, що перетинає кордони національних адміністративних практик і намагається сформулювати, всупереч цим межах, усвідомлення пов'язаності, взаємозалежності і загальних інтересів. Як найважливіші характеристики транскордонного регіоналізму на сучасному етапі вчені виділяють такі: розвиток у межах моделі поліполярності; ініціація «знизу», тобто процес сучасної регіоналізації містить елементи спонтанності й автономії його акторів; прагнення до реалізації ідей «відкритого регіоналізму», сумісного з економічною взаємозалежністю; багатомірність, що передбачає торговельно-фінансові, екологічні, соціально-політичні та інші виміри; участь різних суб'єктів світової і національних економік із різними комбінаціями, формування взаємозв'язків і взаємозалежностей. При цьому практика розвитку транскордонного регіоналізму обмежує його прояв двома формами взаємодії на рівні внутрішньодержавних регіонів – прикордонне і міжрегіональне співробітництво [5, с. 67–68].

Нормативно-правову базу розвитку транскордонного співробітництва утворюють документи, прийняті Радою Європи – «Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями» (Мадрид, 21 травня 1980 р.) [2] та «Європейська хартія місцевого самоврядування» (Страсбург, 15 листопада 1985 р.) [3]. Відповідно до Конвенції, транскордонним співробітництвом є «...будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або територіальною владою, що перебувають під юрисдикцією двох або кількох договірних сторін, а також на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [2]. Згідно з «Методичними рекомендаціями щодо транскордонного співробітництва місцевих і регіональних влад в Європі» [13], виданими Радою Європи, основоположним принципом транскордонного співробітництва є створення зв'язків і договірних відносин у прикордонних зонах із метою пошуку спільних рішень ідентичних проблем. Ці нормативно-правові акти здійснюють позитивний вплив на розроблення концептуальних засад транскордонного співробітництва

та сприяють удосконаленню правових механізмів співпраці між органами самоврядування прикордонних міст і районів України.

Ідеологія створення та розвитку транскордонного співробітництва передбачає здебільшого ініціативу місцевих органів самоврядування, що є логічним з урахуванням принципу субсидіарності.

Законодавчі положення, що створюють правове поле для легалізації міжнародних зв'язків органів місцевого самоврядування України, є визначені у ст. 15 «Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування» Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». В ньому закріплено право органів місцевого самоврядування об'єднуватись в асоціації всередині країни і входити, в індивідуальному порядку або в межах відповідної національної асоціації, в міжнародні асоціації й інші добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування [9].

Аналогічні положення, але в більш деталізованому вигляді, містяться у ст. 10 Європейської хартії місцевого самоврядування. З них випливає, що право на міжнародне співробітництво має бути неодмінно визнано державою як основне і надано органам місцевого самоврядування через закріплення в національному законодавстві. Серед стратегічних цілей такого співробітництва визначається реалізація своїх повноважень і вирішення завдань, що становлять загальний інтерес, а також захист і просування загальних інтересів органів місцевого самоврядування. Називаються основні суб'єкти такого співробітництва – міжнародні неурядові організації, місцева влада й органи місцевого самоврядування інших (зарубіжних) держав [3].

Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владою і три додаткові протоколи до неї визнають право місцевих і регіональних влад на здійснення транскордонного співробітництва з широкого кола питань, зокрема щодо надання соціальних послуг і захисту навколишнього середовища [2].

У законодавчому середовищі України серед повноважень виконавчих органів місцевих рад і місцевих державних адміністрацій є організація й контроль прикордонної та прибережної торгівлі (ст. 35 Закону «Про місцеве самоврядування» та п. 5 ст. 17, п. 6 ст. 26 Закону «Про місцеві державні адміністрації») [9; 10]. Але не визначено, що розуміється під прикордонною торгівлею, у якому порядку встановлюється режим такої торгівлі та якою є її специфіка в умовах транскордонного співробітництва. Окрім того, за Законом «Про зовнішньоекономічну діяльність», Україна може укладати із сусідніми державами дво- або багатосторонні угоди про спеціальні правові режими прикордонної/прибережної торгівлі й передбачати взаємні пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Проте практичного застосування такі статті законів майже не мали і їхнє використання у майбутньому, найімовірніше, залежатиме від фахової підготовки місцевих керівників.

Одним із найбільш перспективних напрямів транскордонного співробітництва в економічній сфері можна вважати діяльність держави та регіонів із формування міжнародної мережі транспортних коридорів. Законодавча база для цього є в Україні та включає Постанову Кабінету Міністрів України «Про створення в Україні транспортних коридорів та входження їх до міжнародної транспортної системи», Програму створення та функціонування національної мережі транспортних коридорів України, які доповнюються Законом України «Про концесію» [7; 8; 11].

Однак у законодавстві відсутнє нормативне регулювання процесів утворення, функціонування, реорганізації та оподаткування об'єднань євро регіонального співробітництва, що призводить до неможливості використання спільних бюджетів із муніципальними утвореннями країн ЄС, хоча практика їх використання досить поширена та успішна в країнах, що розташовані по той бік кордону.

Це є причиною парадоксальної ситуації, коли громадські об'єднання та муніципальні одиниці країн Європи мають бажання та ресурси розвивати прикордонну інфраструктуру, робити навколишнє середовище більш безпечним і зручним, а українські органи місцевого самоврядування можуть лише безпомічно розводити руками. Названі проблеми призвели до неможливості реалізації проекту створення об'єднання євро регіонального співробітництва «Ung-Tisza-Túr (UTT)», бо відсутня можливість належного юридичного оформлення об'єднання.

Органи місцевого самоврядування під впливом інертності мислення та впевненості, що від них нічого не залежить, що більш розумні, відповідальні та далекоглядні представники центральних органів влади про все потурбуються, майже не користуються можливостями, що надаються в межах програми «Європейського інструменту сусідства», що прийшла на зміну програмі «Європейський інструмент сусідства та партнерства». Бюджет програми становить 700 млн євро і орієнтований на досягнення низки стратегічних завдань: економічного та соціального розвитку спільних кордонів; вирішення завдань у сфері довкілля, охорони здоров'я та безпеки населення; створення умов та інструментів для покращення можливостей переміщення людей, товарів і капіталу [6]. Хоча, на нашу думку, потрібно більше уваги приділити переміщенню ідей і технологій, проте й така підтримка могла би стати в нагоді.

Наразі є приклади успішного використання згаданих механізмів, на жаль, вони поодинокі і є радше винятком, ніж правилом. Аналіз таких випадків показує, що їхня успішна реалізація залежить здебільшого від зацікавленості, а скоріше від нагальної потреби та власних інтересів представників суміжної сторони та вчасного підключення обласної та центральної влади. Усе це призводить до диспаритету між активністю учасників тран-

скордонних програм, неможливістю реалізації українською стороною перспектив розвитку прикордонної інфраструктури, отримання відповідних технологій, можливостей реалізації людського капіталу й інституціональної та економічної інтеграції.

Не можна відкидати той факт, що представники європейської спільноти зацікавлені в реалізації проєктів, що відповідають їхнім комерційним, безпековим і світоглядним інтересам. У багатьох випадках отримання комерційного зиску, виходу на ринки споживання або доступ до дешевої сировини вступають у конфлікт і навіть перемагають задекларовані загальноєвропейські цінності. У тому разі, коли розуміння переваг отримання сильного партнера переважає і є можливість вкладати кошти в побудову поясу стабільності та прогнозованості навколо власних кордонів, починають грати інші геополітичні правила. Проте на заваді реалізації таких проєктів стає відсутність зацікавленості місцевих еліт. В Україні досі слабке громадянське суспільство, представники якого не розуміють, які переваги їм надає реалізація таких проєктів. До того ж у більшості населення відсутні критичне мислення та здатність працювати на перспективу. Необхідність виживання для більшості населення призвела до сприйняття ситуації як даності, яку не можна змінити, а отже, і немає бажання докладати зусиль для її зміни. Усе це стало причиною неможливості реалізації більшості стратегічних проєктів, через що Україна отримала репутацію ненадійного партнера.

Спроби створення євро регіонів призводять до формального існування цього об'єднання, коли центральні органи державної влади не розуміють як його можливо використати, а місцеві органи самоврядування не мають необхідних ресурсів і владних повноважень. Під нестачею ресурсів ми розуміємо не тільки фінансові, а й інформаційні, освітні, нестачу обізнаних і кваліфікованих кадрів тощо.

Як показує досвід Європи, створення євро регіонів автоматично не гарантує вирішення питань регіонального та місцевого розвитку. Ми отримали яскраве тому підтвердження, на території України діє 10 євро регіонів [4], але помітного ефекту від них мало. Вихід можна було б знайти за допомогою кластерного підходу. Але створення біполярних транскордонних кластерів можливе лише на базі наявних регіональних конкурентоспроможних кластерів, існування яких не вигідне європейській спільноті, що веде жорстку політику протекціонізму та обмежень у тих галузях, що може розвивати Україна [12]. На суміжних територіях ситуація схожа в тому сенсі, що відбувається міграція населення в середину Європи, де умови краще.

Основна мета підтримки Європейським Союзом транскордонної співпраці – це можливість відкриття нових ринків, інтереси європейської безпеки, політичної стабільності, економічної єдності, уникнення ризиків непродуктивної конфронтаційної конкуренції між окремими регіонами. В основі функціонування транскордонного співробітництва в ЄС лежать принципи самоврядування, транскордонної кооперації, рівних повноважень сторін. Цьому сприяє відсутність бар'єрної функції внутрішніх кордонів, фінансування ТКС як із національних бюджетів, так і зі структурних фондів ЄС.

Якщо місцева влада претендує на співфінансування з міжнародних фондів і Державного бюджету України, то вона має забезпечити свою частку у розмірі не менше 10 % від загальної вартості проєкту. Як правило, місцеві пункти пропуску цікаві саме прикордонній громаді, на неї ж покладено обов'язки забезпечення функціонування місцевого пункту пропуску. Проте недостатня кваліфікація представників місцевої влади, відсутність системних знань про можливості використання допомоги Євросоюзу приводять до відсутності будь-яких спроб реалізувати програму на місцях. Складнощі додають і положення ст. ст. 89–91 Бюджетного кодексу України, відповідно до яких видатки, пов'язані з облаштуванням державного кордону, не віднесені до видатків місцевих бюджетів. Питання, пов'язані з реконструкцією, створенням і функціонування пунктів пропуску та пунктів контролю через державний кордон, не належать до власних повноважень органів місцевого самоврядування, а в державі немає розуміння, як передати ці повноваження на місця ні законодавчо, ні навіть як економічний експеримент.

У сучасних реаліях України місцеві ініціативи стикаються з відсутністю зрозумілих правил гри та неможливості їх реалізації в чинному правовому полі. Бажання створювати комфортні умови проживання, доступність перетину кордону, можливість використовувати туристичний і рекреаційний потенціал прикордонних регіонів розглядається як намагання реалізувати протизаконну «схему», спрямовану на отримання неправомірної вигоди. Усе частіше подібні ініціативи, пройшовши експертизу, схвалення та виборовши фінансову підтримку (грант) в євроспільноті, не можуть бути реалізовані завдяки недовірі центральних органів влади України. Прикладом є фінансова допомога на розбудову мережі пунктів пропуску на західному кордоні. Європейський Союз був вимушений відмовитись від реалізації проєкту через те, що з українського боку відбувалось саботування термінів введення в експлуатацію об'єктів митної інфраструктури. Центральні органи влади та їхні регіональні представники створювали бюрократичні перепони проходженню проєкту. Виділені кошти губилися в постійній реорганізації та оптимізації органів влади. Відсутність відповідальності за взяті зобов'язання призвела до культивування почуття безкарності. Місцеві органи влади, зрозумівши загальні тенденції безкарності та небажання вкладатися в розвиток регіону, самоусунулись від процесів і вирішували поточні питання місцевого розвитку. Транскордонне співробітництво стало можливим лише завдяки діяльності активістів, що неодноразово відвідували сусідні країни та бачили їхній досвід щодо підвищення стандартів життя.

Отже, беззаперечно, реалізації ефективної політики транскордонного співробітництва сприятиме узгоджена робота на всіх рівнях публічного управління: загальнонаціональному, регіональному та місцевому.

Загальнонаціональний, або державний, рівень:

- розробляється та узгоджується стратегія проведення політики розвитку транскордонного співробітництва;
- відбувається уніфікація правової бази впровадження транскордонного співробітництва;
- ведеться реєстр місцевих програм транскордонного співробітництва;
- узагальнюється досвід місцевих ініціатив, розробляються методичні рекомендації на базі найбільш ефективних прикладів співробітництва;
- створюється платформа обміну досвідом для місцевих органів влади, конкурс кращих практик транскордонного співробітництва;
- аналіз виконання національного та міжнародного законодавства органами місцевого самоврядування та делегованих їм повноважень (після розроблення та нормативного закріплення методики розрахунків фінансового забезпечення делегованих повноважень і механізмів відмови від них у разі недостатнього фінансового відшкодування);
- пошук компромісів та узгодження національних і регіональних програм транскордонного співробітництва.

Регіональний рівень:

- концентрація ресурсів (фінансових, кадрових, інноваційних тощо);
- первинна експертиза місцевих ініціатив транскордонного співробітництва, узгодження цілей державної політики та місцевих ініціатив транскордонного співробітництва;
- методична підтримка органів місцевого самоврядування в проведенні узгодженої політики транскордонного співробітництва;
- комунікація з органами центральної влади для подальшого розвитку та узгодження місцевих програм транскордонного співробітництва;
- координація з регіонами суміжних країн, або міст-побратимів, розроблення та експертиза установчих документів у разі створення єврорегіонів.

Місцевий рівень:

- розробляються конкретні програми міжкордонного співробітництва, спрямовані на реалізацію його мети;
- обґрунтовується необхідність функціонування місцевих пунктів пропуску та режим їхньої роботи;
- популяризуються місцеві продукти (туристичні, освітні, культурні, розважальні);
- брендуються унікальні місцеві особливості та створюються події та заходи;
- пропонуються умови для створення територій випереджаючого розвитку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Зважаючи на вищенаведене, транскордонне співробітництво з країнами Європейського Союзу повинно бути спрямоване на підвищення життєвих стандартів в Україні, тобто на зменшення диспропорцій у соціально-економічних показниках між Україною та суміжними країнами, розвитку економіки прикордонних територій, створення спільних рекреаційних зон тощо.

Незважаючи на те, що є основні законодавчі норми для здійснення транскордонного співробітництва, нормативного закріплення вимагає низка питань стосовно повноважень органів місцевого самоврядування, розділення сфери відповідальності між різними рівнями публічної влади та налагодження їхньої тісної співпраці в цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними владами або громадами (21 травня 1980 року, м. Мадрид). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106.
2. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, 21 травня 1980 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування (Страсбург, 15 жовтня 1985 року). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
4. Калат Я., Демедюк О. Імплементация европейского опыта функционирования институционализированных структур трансграничного сотрудничества в Украине: проблемы та перспективи: доповідна записка. Львів, 2017. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20170401.pdf>.
5. Місцевий розвиток за участі громади. Т. 4: Регіональні аспекти та сталий розвиток міст / за заг. ред. к. пол. н. Г.І. Мелеганіч, д. е. н. Ю.М. Петрушенка. Київ: ВАІТЕ, 2016. 316 с.
6. Представництво України в Європейському Союзі. Офіційна сторінка. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/14065-trivaje-proces-pidgotovki-program-prikordonnogo-spivrobitnictva-jevropejskogo-instrumentu-susidstva-na-2014-2020-roki>.
7. Про затвердження Програми створення та функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 року № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-98-%D0%BF>.

8. Про концесію : Закон України від 3 жовтня 2019 року № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>.

9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

10. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

11. Про створення в Україні транспортних коридорів та входження їх до міжнародної транспортної системи : Постанова Кабінету Міністрів від 30 жовтня 1996 року. № 1324. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-96-%D0%BF>.

12. Cluster building and networking. Analysis of transnational technology networking between existing clusters of SMEs and one or more technology poles. / Final report by agiplan for European Commission Directorate General Enterprise / – M lheim an der Ruhr, 23.12.1999. 111 p.

13. Handbook on transfrontier cooperation for local and regional authorities in Europe. 2-е изд. Страсбург, 1995. 147 с.

References:

1. Yevropeys'ka Ramkova Konventsiya pro transkordonne spivrobitnytstvo mizh terytorial'nymy vladamy abo hromadamy (21 travnya 1980, m. Madryd). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106.

2. Yevropeys'ka ramkova konventsiya pro transkordonne spivrobitnytstvo mizh terytorial'nymy obshchynamy abo vlastyamy, 21 travnya 1980 roku. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106.

3. Yevropeys'ka khartiya mistsevoho samovryaduvannya (Strasburh, 15 zhovtnya 1985 roku). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

4. Kalat Y., Demedyuk O. Implementatsiya yevropeys'koho dosvidu funktsionuvannya instytutsionalizovanykh struktur transkordonnoho spivrobitnytstva v Ukraini: problemy ta perspektyvy: dopovidna zapyska. L'viv, 2017. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20170401.pdf>.

5. Mistsevyy rozvytok za uchasti hromady. Tom 4: Rehional'ni aspekty ta stalyy rozvytok mist / za zah. red. k. pol. n. H.I. Melehanych, d. e. n. Yu.M. Petrushenka. Kyiv : VAITE, 2016. 316 s.

6. Predstavnytstvo Ukrainy v Yevropeys'komu Soyuzi. Ofitsiyna storinka. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/news/14065-trivaje-proces-pidgotovki-program-prikordonnogo-spivrobitnytstva-jevropejskogo-instrumentu-susidstva-na-2014-2020-roki>.

7. Pro zatverdzhennya Prohramy stvorennya ta funktsionuvannya natsional'noyi merezhi mizhnarodnykh transportnykh korydoriv v Ukraini : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 bereznya 1998 roku № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-98-%D0%BF>.

8. Pro kontsesiyu : Zakon Ukrainy vid 3 zhovtnya 2019 roku № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>.

9. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 21 travnya 1997 roku № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

10. Pro mistsevi derzhavni administratsiyi : Zakon Ukrainy vid 9 kvitnya 1999 roku № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

11. Про створення в Україні транспортних коридорів та входження їх до міжнародної транспортної системи : Постанова Кабінету Міністрів від 30 жовтня 1996 року № 1324. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-96-%D0%BF>.

12. Cluster building and networking. Analysis of transnational technology networking between existing clusters of SMEs and one or more technology poles. / Final report by agiplan for European Commission Directorate General Enterprise / – M lheim an der Ruhr, 23.12.1999. 111 p.

13. Handbook on Transfrontier Cooperation for Local and Regional Authorities in Europe. 2-ge изд. Strasbourg, 1995. 147 s.